

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/26327>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-05 and may be subject to change.

NEHALENNIA, GIMIO EN GANUENTA

1. GIMIO GANUENTAE CONSISTENS (DOOR J. E. BOGAERS)

Op maandag 31 augustus 1970 werden er tijdens een wel bijzonder geslaagde archeologische expeditie op de Oosterschelde bij Colijnsplaat niet minder dan achttien (stukken van) monumenten uit het inmiddels befaamd geworden heiligdom van Nehalennia opgevist. Tot de buit van die dag behoort o.a. een eenvoudig pilaarvormig altaar of voetstuk voor een klein beeld. Het is gemaakt van blauwe, Devonische kalksteen die vermoedelijk afkomstig is uit de streek van Doornik. Rechts boven ontbreekt een gedeelte met o.a. enige letters van het opschrift (pl. X). Dit monument is reeds onder het nr. 27 gepubliceerd in de gids bij de tentoonstelling die in de zomer van 1971 in het stadhuis te Middelburg is gehouden ¹⁾. Daarin is de tekst van de inscriptie als volgt gelezen: *Deāe Nēha[le?]/niāe / Gimioḡa / n(auta?) Ve{a?}nt-(ae?) cons(istens) ⁵/ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*, d.i.: „Jegens de godin Nehale(?)nia heeft Gimioḡa, schipper, te Venta(?) gevestigd, zijn gelofte ingelost, gaarne (en) met reden”. Gimioḡa zou als schipper (of reder) gevestigd zijn geweest in een van de drie Venta geheten plaatsen in Romeins Engeland: Venta Belgarum (Winchester, Hampshire), Venta Icenorum (Caistor by Norwich, Norfolk) en Venta Silurum (Caerwent, Monmouthshire). „Wanneer men veronderstelt dat ook Gimioḡa bij de zouthandel betrokken is geweest, dan komt Venta Icenorum, dat door de rivier de Gariennus-Yare met de Noordzee was verbonden, wel het meest in aanmerking” ²⁾.

Tegen deze opvatting zijn tal van bezwaren in te brengen. Schrijver dezes is er thans van overtuigd dat het opschrift als volgt gelezen dient te worden: *Deāe Nēha[le?]/niāe / Gimio Ga/nuent(ae?) cons(istens) ⁵/ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*, d.i.: „Jegens de godin Nehale(?)nia heeft Gimio, te Ganuent(a?) gevestigd (of verblijvend), zijn gelofte ingelost, gaarne (en) met reden”.

R. 3 : Een naam Gimioḡa is verder niet bekend; Gimio daarentegen is zeker een (Keltische) persoonsnaam (cognomen) ³⁾. In de inscriptie is geen enkele punt (of een gelijksoortig teken)

---

1) *Deae Nehalenniae*, Middelburg-Leiden, 1971, 71 v., nr. 27 en afb. 27. De vorm verschilt van die van alle (andere) altaren uit Colijnsplaat, wanneer men althans aanneemt dat nr. 36, waarmee nr. 27 in grote lijnen overeenkomt, een sokkel voor een beeld is. De bekroning bestaat uit een vlakke onversierde dekplaat (ca. 21,7 × 17,2 cm); de totale hoogte bedraagt 58 cm, terwijl de schacht 17,7 cm breed en 14 cm dik is.

2) J. E. Bogaers in: *Deae Neh.*, 72; zie ook *ibid.*, 37-38.

3) CIL V 7306 (uit Segusio/Susa, Alpes Cottiae): Dugio Gimionis f(ilius); XIII 6133 (uit Alta ripa/Altrip, Germania Superior): Lup(ius) Gimio; XIII 7819 (uit de omgeving van Oberwinter, Germania Inferior): Bellanco Gimionis (filius). Vgl. A. Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz* (I-III, Leipzig, 1896-1907) I, 2022, s.v. Gimio, en III, 1219, s.v. Cimio.

aangebracht om een duidelijke scheiding aan te geven tussen twee, eventueel afgekorte woorden. Er is dus op zichzelf geen bezwaar tegen om GIMIO te scheiden van GA en de laatste twee letters eventueel te laten behoren bij het begin van regel 4.

R. 4 : Na de letters NV volgt een ligatuur van een E, een N en een T. De horizontale streep van de T lijkt aan de rechterzijde gedeeltelijk beschadigd te zijn, maar het is ook mogelijk dat deze niet volledig is uitgebeiteld. Het schuine dwarsstreepje dat onmiskenbaar aanwezig is in de linker helft van de N, maakt naar alle waarschijnlijkheid deel uit van een beschadiging die ook nog even over de eerste en de tweede streep van de N heenloopt. Het is niet aannemelijk dat door middel van dit dwarsstreepje een met de E, N en T geligeerde A zou zijn aangeduid; de overige A's in de inscriptie hebben ofwel een horizontale ofwel helemaal geen dwarsstreep.

Tegen Venta Icenorum als plaats waar de nauta Gimioga zich gevestigd zou hebben, pleit de omstandigheid dat de rivier de Tas, waaraan dit centrum van het land der Iceni gelegen heeft, en die in de Yare (Gariennus) uitstroomt, in de Romeinse tijd niet of nauwelijks bevaarbaar schijnt te zijn geweest. In geen geval kan deze nederzetting als een havenplaats worden beschouwd die voor schepen een goede verbinding met de Noordzee zou hebben gehad ⁴⁾.

CONS in r. 4 is zeker een afkorting van *consistens*, een participium dat rechtstreeks betrekking heeft op het daaraan voorafgaande woord, een plaatsnaam, en de naam van de dedicant. Ten aanzien van de naam van de plaats zijn er minstens drie mogelijkheden: GANVENT, NVENT en VENT. In het tweede geval zou men ofwel moeten aannemen dat de dedicant Gimioga heeft geheten ofwel van de letters GA een andere verklaring dienen te geven, hetgeen niet goed mogelijk lijkt te zijn. In het derde geval is het de vraag wat GA/N of — indien men uit wil gaan van een persoonsnaam Gimioga — N (nauta ?) zou kunnen betekenen.

Consistens (*consistentes*, *consistere*) is een technische uitdrukking uit de juridische taal, gebruikt om van een persoon of een groep van personen het feitelijke verblijf aan te geven in een plaats (of een provincie of een streek) waar dezen eigenlijk niet „thuis” horen, waar zij niet geboren zijn of geen *origo* hebben. De *consistens* van de inscriptie uit de Oosterschelde heeft in de in het opschrift vermelde plaats wellicht *domicilium* gehad. Hij was daar dan slechts *incola*, geen *civis*, en zijn geboorteplaats, zijn *origo*, was niet de plaats waar hij woonachtig was. Het is echter ook mogelijk dat de dedicant in de in de inscriptie genoemde plaats geen *domicilium* heeft gehad, maar dat hij daar bij tijd en wijle verbleef om de gang van zaken te controleren in een in die plaats gevestigd filiaal of agentschap van een onder zijn leiding staande firma ⁵⁾.

Zeer belangrijk is verder dat plaatsnamen die in inscripties in verband met *consistens* of dergelijke uitdrukkingen vermeld worden, praktisch altijd overeenkomen of althans overeen schijnen te komen met de naam van de nederzetting uit de Romeinse tijd waaruit de inscripties afkomstig zijn ⁶⁾. Het in Nederland meest bekende voorbeeld is het opschrift dat te lezen is

4) Schriftelijke mededeling van Miss B. Greer, Keeper of Archaeology, Castle Museum, Norwich.

5) Th. Mommsen, *Gesammelte Schriften* VI, Berlin, 1910, 156 vv.; 186 v.; E. Kornemann in: Pauly-Wissowa, *Realencyclopädie [RE]* IV (1901), 922-926, s.v. *Consistere*, speciaal 922 v.; P. Salway, *The Frontier People of Roman Britain*, Cambridge 1965, 9-13.

6) Zie n. 5 en verder o.a. CIL XIII/5 (indices), blz. 153 en H. Nesselhauf-H. Lieb, *Dritter Nachtrag zu CIL. XIII*, Bericht der Röm.-Germ. Kommission 40, 1959, 132 v. en 176 : nr. 26, 30 en 141.

op het in 1868 te Vechten, gem. Bunnik, ontdekte altaar dat aan de godin Viradecdis gewijd is door „[civ]es Tungri [et] nautae [qu]i Fectione [c]onsistent” en dat zich thans bevindt in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden ⁷⁾. Uit deze inscriptie wordt terecht de conclusie getrokken dat Vechten in de Romeinse tijd Fectio heeft geheten ⁸⁾.

Tegenover de talrijke opschriften met consistens e.d., voorafgegaan door een plaatsnaam die zeker of hoogst waarschijnlijk betrekking heeft op de plaats waar de inscriptie is gevonden, staan slechts enkele gevallen die een uitzondering zijn of schijnen te zijn ⁹⁾. De gevolgtrekking ligt voor de hand : de plaatsnaam op het altaar uit de Oosterschelde is naar alle waarschijnlijkheid de naam van de nederzetting waartoe het heiligdom van Nehalennia bij Colijnsplaat heeft behoord.

7) CIL XIII 8815 = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae selectae* [D; I-III, Berolini 1892-1916], 4757 = A. W. Byvanck, *Excerpta Romana* [ER] II, 's-Gravenhage 1935, nr. 297 en 1577.

8) Zie o.a. ER II, 176, nr. 297; H. Van de Weerd, *Inleiding tot de Gallo-Romeinse archeologie der Nederlanden*, Antwerpen, 1944, 44; B. H. Stolte, *De Nederlandse plaatsnamen uit de Romeinse tijd*, Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde enz. 39, 1963, speciaal 88.

9) 1. CIL III 10305 = D 7126, een wij-inscriptie die gevonden zou zijn (in of bij het castellum) te Intercisa/Dunapentele-Sztálinváros in Pannonia Inferior; vgl. A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, Budapest 1959, 257, nr. 205/19. Het opschrift maakt melding van cives Romani „[qui consistent]t Vetuss(alinae)”. Blijkens Intercisa I, Budapest 1954, 261 en 319 (nr. 296) is het echter oorspronkelijk afkomstig uit Vetus Salina/Adony, ten noorden van Intercisa, aan de rechter oever van de Donau (vgl. A. Mócsy in : RE, suppl. IX (1962), s.v. Pannonia, 635 en 649 v., Abb. 5).

2. CIL VI 29722 = D 7490, uit Rome, een grafsteen („parvus cippus marmoreus”) voor een groothandelaar in olie en wijn, „C. Sen[tio] Reguliano”, o.a. „negot(iatori) vinario Lugudun(i) in canabis consisten(t)i” en „patrono IIIIII vir(um) Luguduni consistentium”. Voor deze man, die zich te Lugdunum/Lyon had gevestigd, is naar het schijnt te Rome een grafmonument opgericht, hoogst waarschijnlijk in opdracht van enige naaste familieleden, nl. „L. Silenius Reginus a(v)us [zijn(?) grootvader] et Ulattia [Keltische naam; vgl. Holder, a.w. II, 20 v., s.v. Ulattius] Metrodora et fili eiusdem [zijn echtgenote en kinderen?]”. Voor de uitvoering van het werk hebben Dionysius en Bellicianus (vrijgelatenen?) zorg gedragen. De inscriptie is op het einde kennelijk onvolledig. Dit opschrift is in Rome een vreemd verschijnsel; wat de tekst — met de daarbij uitgebeitelde ascia! — betreft hoort het grafmonument thuis in Lyon (vgl. o.a. CIL XIII 1954 = D 7030 en CIL XIII 1966 = D 7028).

3. CIL X 1634 = D 300, uit Napels. Deze ere-inscriptie, welke slechts bekend is van een afschrift uit de 16de eeuw, vermeldt o.a. personen uit Berytus/Beiroet, „qui Puteolis consistent”. Het is duidelijk dat het in dit geval kan gaan om een stuk dat in de na-Romeinse tijd uit Puteoli/Pozzuoli naar Napels is overgebracht.

4. CIL XIII 5474 en 5475 = D 7048 en 7048 a, op twee altaren die ter ere van dezelfde persoon zijn opgericht en bij elkaar zijn gevonden te Dijon. In de eerste inscriptie is sprake van smeden, „fabri ferrari Dibione (= Dijon) [co]nsis[t]entes”, in de tweede van steenhouwers, „lapidari ... pag(o) Andomo co[s]istentes”. Wat men onder de pagus Andomus moet verstaan, is niet bekend (vgl. M. Ihm in : RE I (1894), 2130 s.v. Andomus pagus : „in oder bei Dijon”, en CIL XIII 5474 v., D 7048 en 7048 a : Andomus = Andematunum/Langres?). In ieder geval is het geenszins uitgesloten dat Dibio tot de pagus Andomus heeft behoord.

5. L'Année épigraphique 1952, 187, op een altaar dat gevonden is te Singidunum/Belgrado en dat gewijd is door „P. Terentius Aquilinus et Triptenica Sabina consistentes Aquileiae”; vgl. A. Mócsy, *Gesellschaft und Romanisation in der römischen Provinz Moesia Superior*, Budapest 1970, 131.

In verband met de hier behandelde kwestie kan ten slotte nog gewezen worden op een altaar uit de Oosterschelde, nl. Deae Neh., nr. 1, dat gewijd is door „M. Exgingius Agricola cives Trever negotiator salarius C(oloniae) C(laudiae) A(rae) A(grippincensium)”. Deze dedicant, wiens origo het land van de Treveri is, was in Keulen gevestigd en heeft daar hoogst waarschijnlijk als incola domicilium gehad. Opvallend is dat hij in de inscriptie niet als C.C.A.A. consistens is vermeld.

Hoe deze naam precies heeft geluid, is niet uit te maken met behulp van archeologisch-historische gegevens. Alleen de taalkunde kan ons hier verder helpen ten aanzien van de keuze tussen GA/NVENT, NVENT en VENT, en van de vraag, welke van deze mogelijkheden het beste past in het geheel van de plaatsnamen uit onze streken die minstens (kunnen) teruggaan tot de Romeinse of laat-prehistorische tijd. Uit het onderstaande betoog van M. Gysseling blijkt duidelijk dat de voorkeur moet uitgaan naar GANVENT, een naam die wellicht een uitgang op -a heeft gehad : *Ganuenta*.

Indien ons vermoeden juist is, dan is de zo geheten plaats ongetwijfeld meer geweest dan enkel een heiligdom van Nehalennia. Zij was een nederzetting op de noordelijke ¹⁰⁾ oever van de Schelde, in het mondingsgebied van deze rivier in de Romeinse tijd, die niet alleen van belang is geweest vanwege het grote heiligdom, maar ook en wellicht vooral als haven voor schippers, reders en handelaren uit Germania, Gallia en Britannia. Het behoeft geen betoog dat grote handelsfirma's (o.a. die van Gimio ?) hier, vlak bij de zee, kantoren of filialen gehad kunnen hebben. Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat Ganuenta zeker ook in aanmerking komt als mogelijke hoofdplaats of *caput* van het departement, de *civitas* van de Frisiavones ¹¹⁾.

2. GANUENTA (DOOR M. GYSSELING)

Onze kennis van de laat-prehistorische toponymie in de Nederlanden is zo fragmentarisch, dat het onmogelijk is te bewijzen dat *Venta* of *Nuenta* in onze gewesten niet kunnen bestaan hebben. Wel mag men zeggen dat beide woorden te onzent zeer bevreemden; nog meer bevreemdend is een persoonsnaam *Gimioga*. *Ganuenta* daarentegen is volkomen doorzichtig en past in elk opzicht in onze laat-prehistorische toponymie. Dank zij deze uitzonderlijk vroege vorm worden zelfs een aantal verwante toponiemen, zowel wat hun betekenis als wat hun fonetische evolutie betreft, opeens geheel duidelijk.

In verband met *Gimio* is het wellicht nuttig, er vooraf op te wijzen dat deze persoonsnaam in Noord-Gallië niet alleen uit inscripties bekend is (Altrip en Oberwinter), doch ook in minstens twee toponiemen te voorschijn treedt: Guémy ($\pm$ 860 kopie 10e *Gimiaco*) in het arrondissement Saint-Omer, Jumet (866 kopie 18e *Gimiacus*) in het arr. Charleroi. De afleiding *Giminius* schuilt in Gemmenich (1042 kop. $\pm$ 1191 *Giminiaco*) in het arr. Verviers en in Gymnich (1125 *Gimenihc*) in het Regierungsbezirk Keulen. De naam was hier bijgevolg inheems.

De plaatsnaam *Ganuenta* (waarvan de laatste letter onzekere reconstructie is) behoort duidelijk tot de voormalige Belgische taal, die in laat-prehistorische tijd gesproken werd in België en Noord-Frankrijk, Nederland en Noord-West-Duitsland. Hij bestaat uit een stam *ganu-* en een suffix *-ent-*.

Het suffix *-ent-*, *-ant-* (ook optredend in *-entio-*, *-antio-* in nederzettingsnamen, *-entia*, *-antia* in waternamen) komt in de Oudeuropese toponymie, o.m. in het vroegere Belgische

10) Vgl. P. Stuart, *Nehalennia* (AO-boekje 1340), Amsterdam 1970, 19, afb. 13; J. A. Trimpe Burger, *Wonderbaarlijke visvangst*, Zeeuws tijdschrift 20, 1970, speciaal 216-219; idem in: *Deae Neh.*, 50. Dat de tempel van Nehalennia aan de noordkust van Noord-Beveland, op de zuidelijke oever van de Schelde zou hebben gestaan (Stuart, *Nehalennia*, 18 en 20, afb. 14; *Deae Neh.*, 20, fig. 4; L. P. Louwe Kooijmans, *Oudheidkundige boomkorvisserij op de Oosterschelde*, *Westerheem* 20, 1971, speciaal 182-184 met fig. 17 en 18), is minder aannemelijk.

11) Vgl. J. E. Bogaers in: *Deae Neh.*, 42 v.; idem, *Germania Inferior, Gallia Belgica en de civitates van de Frisiavones en de Tungri*, *Helinium* 11, 1971, speciaal 230, fig. 1.

taalgebied, overvloedig voor. Een aantal voorbeelden heb ik reeds opgesomd in mijn *Toponymisch Woordenboek*, pp. 1117-1118. Vroeg geattesteerd en met *Ganuenta* parallel is ± 365 kop. 13e *Meduanto* (op de Peutingerkaart), nu Moyon, onder Izel, arr. Virton, bij Indo-Europees *medhu-* „middelst”; Méan (1118 kop. 13e *Meanz*), arr. Dinant, is etymologisch hetzelfde. De Germaanse vorm is *-and-*, bv. 9e kop. 11e *Marandi*, onbekend in Holland.

Voor *ganu-* komen twee gelijkkluidende Indo-Europese stammen *genu-* in aanmerking, waarvan de ene „knie” en de andere „kin” betekent¹²⁾. Van de tweede bestaat een variant (met ander suffix) *gonadh-*, o.m. bewaard in Litauws *zandas* „kinnebak”. In het Latijn en het Keltisch is bij het tweede *genu-* betekenisverschuiving opgetreden: Latijn *gena* „wang”, Welsh *gen* „wang, kin”, Oudiers *gin* „mond”.

De vocaal *a* in plaats van te verwachten *e* of *o* is kenmerkend voor talrijke Oudeuropese, o.m. Belgische namen. Kuhn verklaart dit door niet-Indo-Europese substraatwerking¹³⁾; hij zou wel kunnen gelijk hebben.

De variant *gonadh-* ligt, met vervanging van *o* door *a*, blijkbaar ten grondslag aan de naam Gent (eerste kwart 8^e kop. 10^e *Gandensis*, *pagus Gandao*, 819 *Ganda*). Deze stad is ontstaan aan de monding van de Leie in de Schelde.

De vorm *genu-*, eveneens met vocaal *a* (dus *ganu-*, uit *gonu-* ?), treedt, voorzien van diverse suffixen, op in de naam van enkele plaatsen die insgelijks aan belangrijke riviermondingen of riviervertakkingen liggen:

Gent (793 kop. ± 1170 *Gannite*, 10^e *Gent*), in Gelderland, op de plaats waar Rijn en Waal uit elkaar lopen. Als oorspronkelijke vorm mag men reconstrueren *ganu-itio-*, gegermaniseerd tot *ganu-ithja-*, vervolgens met assimilatie van consonantische *u* aan *n* *gannitja*, hetgeen in de 7de eeuw evolueert tot *ganniti* en waarin in de 8ste eeuw umlaut optreedt: *gente*. Assimilatie van consonantische *u* aan voorafgaande *n* vertoont bv. ook Nederlands *dun* (Oudnederduits *thunni*), naast Latijn *tenuis*, beide uit Indo-Europees *tenui*.

Jambes (1134 *Jamne*, 1142 kop. 13^e *Jamneda*), arr. Namen, tegenover de monding van de Samber in de Maas. Ook hier mag men reconstrueren: Belgisch *ganu-itio-*, in de 2de eeuw v. Chr. gegermaniseerd tot *ganu-ithja-* (met substitutie van het suffix *-itio-* door gelijkwaardig Germaans *-ithja-*; voor Germaans *th* uit Belgisch *t* cf. ook Dijle, Demer, Dender, Doornik, enz.). Hierin is *n*, in tegenstelling met de vorige naam, vóór consonantische *u* bilabiaal geworden: *gamuithja*; een vergelijkbare fonetische evolutie hebben (in de 7de eeuw?) doorlopen de plaatsnamen Damousies (1160 kop. 13^e *Damolziis*) en Semousies (1119 *Simulgeis*), beide in het arr. Avesnes, en Wemeldinge (1222 *Wimeldinga*) in Zeeland, bij de persoonsnamen *Danawald*, *Siniwald* en *Winiwald*. Vervolgens is deze consonantische *u*, onder invloed van vorige *m*, genasaleerd tot *n*: *gamnithja* > *gamnithi*. Dit is geromaniseerd tot *gamnede*, met behoud van de Germaanse klemtoon zoals in zoveel andere plaatsnamen uit de streek van Samber en Maas: Aibes, Lobbes, enz. Verder werd dit met Waalse assibilatie van *g* vóór *a* *jamnede*, met syncope van intervocalische *d* (12de eeuw) *jamnee*, tenslotte *jamne* > *jambe*.

Een Romaans diminutief van hetzelfde is Jemelle (817 kop. 12^e *Gamedella*), arr. Dinant, aan de monding van de Wamme in de Lomme.

12) Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern-München, 1959-, 380-381.

13) Hans Kuhn, recensie van H. Krahe, *Unsere ältesten Flussnamen* (*Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 78, 1967, 1-22).

Tenslotte Jamoigne (888 kop. $\pm$ 1191 *Gammunias*, 1173 *Jamognes*), arr. Virton, aan de monding van de Vierre in de Semois, waarvoor men mag reconstrueren *ganu-onia* > *gamu-onia* > *gammonia* (met volledige assimilatie van consonantische *u* aan voorafgaande *m*, zoals in de thans volgende namen).

Verder liggen een groot aantal plaatsen Jemappes en dergelijke aan de monding van beken in groter waterlopen. Telkens mag men reconstrueren *ganu-apio-*, gegermaniseerd tot *ganu-apja-* en vervolgens evoluerend tot *gamuapja* > *gammappa* > *gammappi* (doch *gam-mache* in het Zuidpicardisch) > *gamappi*. Het betreft:

Gamaches (734 *Gammapium* volgens Dauzat en Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*), arr. Abbeville, aan de monding van een beek in de Bresle.

Jemappes (1096 kop. $\pm$ 1185 *a Gamapio*), arr. Mons, aan de monding van de Trouille in de Haine.

Jemeppe-sur-Meuse (956 kop. 14e *Gamappe*, 1044 kop. $\pm$ 1700 *Jammapia*, 1136 kop. midden 12e *Gemmapia*, 1221 *Gimeppe*), arr. Luik, aan de monding van de ruisseau de Hollogne in de Maas.

Jemeppe-sur-Sambre (1209 *Jemepe*, *Gimeppe*), arr. Namen, aan de monding van de Orneau in de Samber.

Guémappe (1135 *de Gammapiu*, 1164 *Gamapia*), arr. Arras, ligt evenwel niet aan een samenloop; wel vormt de Cojeul er twee armen die beneden het dorp weer samenkomen.

Het ligt voor de hand dat in al deze namen *ganu-* dezelfde betekenis moet hebben als Oudiers *gin* „mond”, dus in toponymisch gebruik „monding”. Gent, Jambes, Jamoigne betekenen eenvoudig „monding”. Voor Ganuenta, gelegen aan de monding van de Schelde, is dit eveneens zeer aannemelijk. Men vergelijk met Germaans Dendermonde, Rupelmonde, Diksmuide, Muiden, 9^e kop. 11^e *Masamuthon*, 1064 kop. 12^e *Rinesmuthon*, enz., of met Frans *bouche*, *embouchure*. De namen *Ganuapio-* daarentegen zijn nederzettingsnamen afgeleid van waternamen *Ganuapa*, hetgeen moet betekenen „het water aan de monding”.

Hetzelfde *ganu-apio-* schuilt waarschijnlijk ook in Gennep (949 *Ganipi*, 1144 *Genepe*), Limburg, aan de monding van de Niers in de Maas, en misschien in Vieux-Genappe (1147 *Genapia*, 1220 *Geneppe*), arr. Nijvel, aan de monding van de ruisseau de Fonteny in de Dijle. Wellicht ook in Guemps (826 kop. 961 *Ganape*), in de polders bij Calais, waarvan de prehistorische situatie echter onduidelijk is. In deze namen lijkt consonantische *u* weggevallen te zijn na consonant, een verschijnsel waarvan *Texandri*, nog in de Romeinse tijd geattesteerd naast ouder *Texuandri* en voortlevend in de gouwnaam *Texandria* (aldus sedert de 8ste eeuw), bij Germaans *tehsua-* „rechts, zuidelijk”, een uitzonderlijk vroeg voorbeeld is. Het is te vergelijken met het wegvallen, in de 8ste eeuw, van *w* aan het begin van het tweede lid van samenstellingen vóór *o* of *u* en vaak ook vóór *a*, wanneer, tengevolge van het verdwijnen van de voegvocaal in of omstreeks de 7de eeuw, deze *w* volgt op een consonant (bv. *Arnolf*, *Arnold* uit *Arnū-wulf*, *Arnū-wald*).

Andere plaatsen, zoals 1217 *Ganastre*, onbekend bij Villers-au-Flos, arr. Arras, en Gamand (1178 *Gamans*), onder Lesquin, arr. Rijsel, liggen evenwel niet aan een samenvloeiing. Naast *ganu-* „mond” moeten nog andere woorden in het spel zijn die, bij gebrek aan zeer oude vormen, niet te identificeren zijn. De persoonsnaam *Gimio* zelf suggereert al dat er een woord *gam/gim* kan bestaan hebben, eventueel bij Indo-Europees *gem-* „grijpen”, zodat *Gimio* zou betekenen „grijper” (cf. Latijn *gumia* „gulzigaard”). Het is trouwens een algemeen kenmerk

van onze prehistorische namen, dat hun structuur doorzichtiger is dan hun betekenis. Van de talen van onze prehistorische voorouders weten wij bitter weinig af, en het ontraadselen van hun plaats- en persoonsnamen is een moeizame bezigheid.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Inschrift eines der Denkmäler, welche der Göttin Nehalennia geweiht sind und 1970 aus der Oosterschelde bei Colijnsplaat aufgefischt wurden, ist im Ausstellungskatalog *Deae Nehalenniae* (Middelburg - Leiden, 1971), Nr. 27, fehlerhaft publiziert worden. Es handelt sich nämlich nicht um einen Dedikanten *Gimioga*, welcher *Ventae consistens*, d.h. vermutlich in *Venta Icenorum* (Caistor bei Norwich, Norfolk, England) ansässig gewesen sein soll. Man soll richtig lesen: *Deāe Nēha[le?]/niāe / Gimio Ga[nuent(ae?) cons(istens) ⁵/ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*. Der Dedikant Gimio hatte sich also in Ganuenta niedergelassen, oder aber er verblieb dort, als er sein der Nehalennia getanes Gelübde erfüllte. Aller Wahrscheinlichkeit nach ist mit diesem Namen die Siedlung, wozu das Heiligtum der Nehalennia bei Colijnsplaat gehörte, gemeint. Diese befand sich zur Römerzeit am Nordufer der Schelde, in ihrem Mündungsgebiet. Ganuenta ist vermutlich ein bedeutender Hafen gewesen für Schiffer, Reeder und Kaufleute aus Germanien, Gallien und Britannien, und vielleicht sogar der Hauptort der *civitas Frisiavonum*. Der Name (*ganu-* mit Suffix *-enta*) lässt sich eindeutig aus der ehemaligen belgischen Sprache erklären; er stellt sich, mit substrathafem *a*, zur idg. Wurzel *genu-* „Kinn“ und bedeutet „Mündung“. Gent, Jambes, Jemappes usw. gehören zur selben Sippe.

J. E. BOGAERS en M. GYSSELING

Pl. X. — Altaar of voetstuk voor een beeld, opgevist uit de Oosterschelde in 1970 (nr. 27), gewijd aan de godin Nēha(le?)nia door Gimio, Ganuent(ae?) cons(istens).